

Nadnárodní regulace finančního výkaznictví: geneze, průběh, současnost

(Recenze: Šuranová, Zuzana – Škoda, Miroslav: *Medzinárodné účtovníctvo*. 1. vydání, Banská Bystrica, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2007, 189 s., ISBN 978-80-8083-438-8.)

*Dana Kovanicová**

V posledních letech výrazně přibývá publikací zaměřených na problematiku spojenou s internacionalizací finančního výkaznictví, jehož podstatnou složkou je účetní závěrka vyhotovená ve shodě se světově uznávanými standardy. Finanční výkaznictví – jako specifický nástroj komunikace (business language) – překračuje národní hranice a stále výrazněji ovlivňuje rozhodování na světových kapitálových trzích. Snahy o harmonizaci, standardizaci a finální konvergenci finančního/účetního výkaznictví jdou ruku v ruce s procesy globalizace (obchodu, kapitálových trhů i finančních toků), neboť ta se bez standardizované informační podpory, v níž jedno z významných míst přísluší právě finančnímu výkaznictví, neobejde. Současný vývoj je vyjádřením snah všech zainteresovaných (mezi nimiž přední místo zaujímají globální investoři) na tom, aby jazyk výkaznictví byl srozumitelný v národním, evropském i celosvětovém prostoru.

Současný fenomén nadnárodní regulace finančního výkaznictví vyžaduje poznat a akceptovat obecně přijímaná paradigmata, postuláty, principy, metody, techniky a postupy zakotvené především v Mezinárodních standardech finančního výkaznictví (IFRS), jež se – navíc – staly součástí jednoho ze základních pilířů práva Evropské unie (acquis communautaire). Opominout nelze ani nejstarší a doposud uznávaná regulační pravidla Spojených států amerických (ztělesněná v US GAAP), neboť současný stav je charakterizován úsilím o konvergenci obou regulačních souborů.

Přes zdánlivě společné zaměření se publikace „Medzinárodné účtovníctvo“ přece jen od jiných obdobných publikací liší. Zatímco ty se zaměřují převážně (či téměř výhradně) na obsah – tedy na samotný předmět regulace a ostatní zmiňují jen v nezbytně nutné míře, recenzovaná publikace věnuje značnou pozornost i analýze příčin vzniku nadnárodní regulace finančního výkaznictví, jakož i institucím, které stály u kolébky regulace a které (spolu s dalšími) jsou nyní hlavními hybateli globalizace v této oblasti. Z odkazů uvedených v textu publikace a ze závěrečného přehledu literatury lze odvodit, proč autoři obrátili pozornost právě na tyto stránky internacionalizace finančního výkaznictví. K zevrubnějšímu studiu finančního účetnictví na bázi IFRS na Ekonomické fakultě UMB už totiž byla vydána několikadílná publikace (viz: *Finančné účtovníctvo a riadenie s aplikáciou IAS/IFRS*), na níž se podílela i spoluautorka a je tedy logické, že další zájem se obrátil k tématu s uvedenou problematikou souvisejícímu, ale dosud nezpracovanému.

V úvodní části publikace autoři vymezili její cíle: kniha má být průřezem informací o tom, jak se na světové a evropské scéně přistupuje k nadnárodní regulaci finančního účetnictví a

* Prof. Ing. Dana Kovanicová, CSc. – profesorka; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <kovaniced@vse.cz>; <dkovanic@tiscali.cz>.

jaké jsou plody této regulace až do současnosti, a to se zvláštním důrazem na institucionální základnu tohoto procesu..

Ačkoli je monografie strukturována do logicky navazujících kapitol bez vymezení souhrnnějších bloků, co do obsahu ji lze rozčlenit do tří relativně uzavřených témat. První téma (kap. 1 a 2) tvoří teoretickou základnu, jež zdůvodňuje snahy o internacionalizaci. Následující tři kapitoly seznamují konkrétněji se standardizací s dopadem do světové harmonizace (kap. 3 – standardizace USA, kap. 4 a 5 standardizace na bázi IFRS). Poslední kapitola zpracovává téma v rámci Evropské unie, což je vzhledem k začlenění SR do tohoto prostoru logické. Blíže k jednotlivým kapitolám.

První kapitola – *Regulácia a klasifikácia účtovníctva v medzinárodnom priestore* – analyzuje důvody vedoucí k internacionalizaci účetnictví, zejména odlišnosti mezi národními účetními systémy (národními „GAAP“). Uvádí příčiny vzniku rozdílností, zejména odlišnosti v samotných cílech účetnictví, odlišnosti ve vykazování, oceňování, zveřejňování a interpretaci skutečností, rozdílnosti v přijatých zásadách a postupech. Všímá si rovněž vlivů prostředí, v němž účetnictví funguje, jako jsou specifické sociální, ekonomické, právní a kulturní aspekty, které formování a vývoj účetních systémů na národních úrovních ovlivňují. Vedle toho ovšem autoři uvádějí i společné znaky účetních systémů jakožto možného východiska jejich sbližování, a to na bázi porovnávání znaků angloamerického a kontinentálně-evropského účetního výkaznictví. Kapitulu uzavírá sekce nazvaná *International Accounting Research*, popisující vznik, vývoj a současný stav výzkumu v oblasti mezinárodního účetnictví.

Význam medzinárodného účtovníctva objasňuje kapitola druhá, a to prostřednictvím analýzy obsahu, cílů a subjektů internacionalizace. Prezentuje techniky umožňující úspěšnost tohoto procesu hodnotit a systemizovat. S takto zpracovanou kapitolou se v publikacích tohoto zaměření nesetkáváme, a proto si zaslouží více pozornosti – už i proto, že oproti předchozí, faktografické kapitole má tato kapitola navíc i velmi kritický náboj.

Autoři připomínají obecně akceptovaný teoretický předpoklad existence totální konkurenční rovnováhy, jejímž nástrojem je (opět teoretická) konstrukce dokonalého trhu ve smyslu dokonalé konkurence. Avšak premisa, že všechny subjekty na straně nabídky i poptávky mají o vlastnostech obchodovatelného statku stejné informace, je nereálná, což vede k asymetrii. Proč to autoři připomínají? Protože účetnictví v takovém prostředí funguje a ono samo, a tím i jeho výstupy – účetní závěrka – jsou nutně touto okolností poznamenány. Autoři spatřují možnost snížení (resp. odstranění) asymetrie jednak v povinnosti zveřejňovat účetní informace ve prospěch všech zúčastněných partnerů, jednak v harmonizaci, standardizaci a konečně konvergenci požadavků na účetní/finanční výkaznictví. Tento jejich optimismus bohužel nesdílím, a to z několika důvodů.

Zůstaňme u zveřejňování účetních závěrek „ve prospěch všech zúčastněných“. Zde zůstává (a vždy zůstane) asymetrie pocházející z toho, že účetnictví „nemůže sloužit dvěma (natož pak všem) pánům“ stejnou měrou. Je otázka, či informační potřeby uspokojuje daný systém přednostně. V dnešní době jsou to především investoři operující na světových kapitálových trzích, méně již např. věřitelé (kteří jsou přijímanými zásadami a postupy stále méně ochraňováni, často dokonce poškozováni). To za první.

Za druhé. Asymetrie je do účetnictví systémově vnášena neexistencí dokonalého trhu, který nedává záruky, že do směny vstupují stejně znalé strany a stejně ochotné strany, o obvyklých podmínkách (a odlišných pohnutkách obou stran) ani nemluvě. Určitá míra

asymetrie je tudíž účetnictví imanentní už ze samé povahy tržního prostředí, v němž funguje a nelze ji zcela odstranit ani přechodem k co nejširšímu oceňování na bázi tržních hodnot/cen, „reálnou“ hodnotu (ve smyslu „fair value“) nevyjímaje.

Postupme k dalšímu bodu této kapitoly, jehož obsahem je kritické posouzení argumentů pro internacionalizaci účetnictví. Je to jedna z nejsilnějších částí publikace. Autoři zde upozorňují, že dostupná literatura se vyznačuje pouhým přitakáním tomuto procesu, bez objektivnějšího zdůvodnění. Aby tento nedostatek odstranili, autoři publikace uvádějí přehled jednotlivých argumentů podporujících nadnárodní standardizaci, aby je následně podrobili kritice. Jejich argumentace je věcná, srozumitelná, úderná, navozující seriózní vědeckou diskusi.

Druhou kapitolu uzavírá pojednání týkající se hodnocení úspěšnosti internacionalizace účetnictví. Uvádějí se zde (a bohužel i popisují) techniky kvantitativního měření úspěšnosti harmonizace a posteriori, jako je např. Herfindahlův index či testování na základě (jiných) matematických metod. To by mohlo být zajímavé pro národní regulátory účetnictví, mají-li posoudit, kam až jejich úsilí o přibližování postoupilo. Pro studenty je to nadbytečná informace – nepředpokládám, že by se měli učit názvy technik nebo vzorce, jejichž použití i interpretace výsledku jsou navíc problematické.

Štandardizácia účtovníctva USA jako jednoho z hlavních pramenů regulace mezinárodního finančního výkaznictví je předmětem 3. kapitoly. Ta podává podrobný přehled o její institucionální základně (jako je zejména Komise pro cenné papíry a burzy SEC, Rada pro účetní standardy FASB a řada dalších) a dále všeobecný přehled o koncepčním rámci a požadavcích na obsah účetní závěrky.

Ve čtvrté kapitole nazvané **Celosvetová štandardizácia účtovníctva** jsou představeny instituce, které jsou pro globalizaci účetního výkaznictví významné. Patří sem jednak ty s celosvětovým dosahem, jako je Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a Organizace spojených národů (OSN), jednak profesní svazy s nadnárodní působností, zejména Mezinárodní federace účetních znalců a auditorů (IFAC) a Federace evropských účetních expertů (FEE). Opomenuta není ani Mezinárodní organizace komisí burz cenných papírů (IOSCO), jež v posledních letech sehrála významnou roli koordinátora při sbližování požadavků na obsah finančních výkazů. Čtenář se dozví o vzniku každé ze zmíněných institucí, o jejich cílech i o tom, jakou úlohu sehrály a nadále hrají v procesu standardizace.

Pátá kapitola – **Štandardizácia účtovníctva podľa IAS/IFRS** podává v první části – obdobně jako v případě US GAAP – podrobný přehled o vzniku a vývoje institucionální základny tohoto souboru, o postupu prací při tvorbě standardů a o procesu oficiálního uznání IAS/IFRS jako vysoce kvalitního souboru, který vyhovuje požadavkům světového kapitálového trhu. Po přehledu druhů předpisů vydávaných Radou pro účetní standardy (IASB) následuje objasnění podstaty koncepčního rámce, základních požadavků na účetní závěrku a přehled platných standardů (IAS a IFRS) se stručným vysvětlením jejich obsahu. Samostatně je pojednán standard IFRS 1, upravující postupy při první aplikaci souboru IFRS. Na závěr jsou připomenuty současné aktivity IASB, zejména pak projekt konvergence souborů US GAAP a IFRS a projekt zaměřený na globalizaci účetnictví malých a středních podniků (IFRS SMEs).

Harmonizácia účtovníctva v Európskej únii, pojednaná v poslední kapitole, objasňuje vývoj a současný stav nadnárodní regulace účetního výkaznictví na nižší než celosvětové úrovni – na úrovni EU. Tato regulace probíhá pro nekótované podniky na bázi evropského

účetního kodexu (zejména prostřednictvím čtvrté a sedmé směrnice), pro kótované podniky přejímáním IFRS do legislativy EU.

Závěr publikace nezapře, že ji psali vysokoškolští pedagogové, a to je dobře. Poukazují na to, že revoluce směřující ke globalizaci účetnictví by měla vyvolat zásadní změny ve výuce tohoto předmětu. Volají po změnách v přístupu k výuce – jejím cílem by mělo být poskytnutí vědomostí ani ne tak ze samotného účtování (book-keeping), jako spíše z účetnictví (accounting) ve smyslu porozumění a přijetí odpovědnosti za finanční situaci podniku. Dodejme ještě, že publikace je bohatě doplněna schématy a literaturou.

Autoři v úvodu uvádějí, že publikace je primárně určena studentům Ekonomické fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zároveň si přejí, aby publikace byla užitečnou pomůckou i pro praxi všude tam, kde profesní orientace vyžaduje poznat pozadí dosavadního vývoje a budoucího směřování národního účetnictví (nejen) Slovenské republiky. Domnívám se, že obě určení může publikace naplnit; oběma skupinám čtenářů odhalí pohled, který obvykle zůstává skryt a který má často povahu historických událostí. Jen tiše doufám, že právě z bezpočtu těchto událostí a zejména jejich letopočtů nebudou studenti zkoušeni.

Kontakt na vydavatele: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta, Tajovského 10,
975 90 Banská Bystrica, internet: <<http://www.umb.sk>>.

Nadnárodní regulace finančního výkaznictví: geneze, průběh, současnost

Dana Kovanicová

ABSTRAKT

Článek je odbornou recenzí na první vydání publikace *Medzinárodné účtovníctvo*, jejímiž autory jsou dva vysokoškolští pedagogové: Z. Šuranová a M. Škoda. Hodnotí zejména širší zaměření knihy na institucionální základnu standardizace, kritický pohled na jednostrannou argumentaci podporující internacionalizaci účetnictví, jakož i výzvu ke změnám ve výuce účetnictví. V recenzi se diskutuje také problém asymetrie v účetnictví a finančním výkaznictví.

Klíčová slova: Mezinárodní účetnictví; Standardizace; Harmonizace v Evropské unii.

International Regulation of Financial Reporting: Genesis, Development and Present

ABSTRACT

The paper is a review of *International Accounting* publication (first edition), authors of which are two university teachers: Z. Šuranová and M. Škoda. This review especially appreciates a broader orientation on the institutional base of standardization, a critical view on the one-side argumentation supporting the accounting internationalization as well as an initiative to changes in education of accounting. Problem of asymmetry in accounting and financial reporting is also discussed in the survey.

Key words: International Accounting; Standardization; European Union Harmonization.

JEL classification: M41.